

Research Article

Avrupa'da Diplomatik Kutuplaşma Sürecinde Habsburg Büyükelçisi J. M. V. Pallavicini'nin İstanbul Misyonu ve Balkan Savaşı Öncesi Raporlarında Bazı Değerlendirmeleri

Bilgin Çelik*

Abstract:

"Some Assessments of the Habsburg Ambassador J.M.V.Pallavicini in the Process of Diplomatic Polarisation in Europe in His Istanbul Mission and Reports before the Balkan War"

M. Pallavicini was appointed to the Istanbul Ambassadorship at a time when the Macedonian Question was gaining an international dimension. Pallavicini, who started his duty at a time when Russia was turning its attention back to the Balkans after the Japanese defeat, started his duty at a time when the Baghdad-Berlin Railway project, which was a concrete example of Ottoman-German rapprochement, was being implemented. Although he had to deal with serious diplomatic problems in Istanbul, especially due to the rising reactions and boycotts during the 1908 Bosnian annexation process, he was respected as a senior Great Power diplomat after the German and Russian ambassadors were recalled to the capital before the Balkan War.

Keywords: Pallavicini, The Balkans, Diplomacy, Ottoman Empire

Giriş

Osmanlı-Habsburg ilişkileri özellikle Kanuni döneminde yaşanan rekabet ve savaşlar nedeniyle yoğunlaşmaya başlamış ve genellikle

*Assoc.Prof., Dokuz Eylül University, Izmir
ORCID: 0000-0002-4041-7922; E-mail: bilgin.celik@deu.edu.tr

savaşların etkisi ile uzun yıllar pek de dostça ilerlememiş bir ilişkiler silsilesidir.¹ Özellikle 17. ve 18.yüzyıllarda Rusya ile işbirliği yapan Habsburglar Osmanlı'ya karşı Avrupa'da en çok mücadele veren devletlerin başında gelmekteydi. 2 Viyana kuşatmasının da başarısız olması sonrasında Habsburgların Osmanlı'ya karşı müttefiklerinin de etkisi ile askeri başarılar kazanması, diplomatik süreçlerde de avantajlar sağlamasına imkan vermişti.

Ancak 19.yüzyıla gelindiğinde şartlar iki imparatorluk için de oldukça değişmiş ve özellikle 19.yüzyılın ikinci yarısında artan milliyetçilik hareketleri karşısında her iki imparatorluk da ciddi tehditlerle karşılaşmış, Habsburglar Rusya ile yapmış oldukları Osmanlı karşıtı ittifakların kendi menfaatlerini olumsuz etkileyeceğinin farkına varmışlardır.² Özellikle Viyana Kongresi sonrasında ortaya çıkan Yunan isyanında Viyana Hükümeti bu isyanın teşvik edilmesine ve desteklenmesine sıcak bakmamış ve kongre kararlarına sadık kalmayı tercih etmiştir.Bu anlamda 19.yüzyılda Osmanlı-Habsburg ilişkileri genel olarak dostane bir nitelik kazanmış ancak Habsburgların Alman birliği sonrası yayılabileceği tek alan olarak Balkanların kalmış olması ve 19.yüzyılın ikinci yarısında Balkanlar için Rusya ile girdiği rekabet Osmanlı-Habsburg ilişkilerinde inişli-çıkışlı bir seyir izlenmesine neden olmuştur.

Avrupa'da diplomasinin önem kazandığı 18.yüzyıl sonunda Osmanlı diplomasisinin batılı muadillerine benzemek üzere kurumsallaşması çabası III.Selim'in ilk daimi elçilikleri kurması ile başlamış, II.Mahmut'un Tercüme Odaları ile bu kurumsal diplomasi oluşturma çabaları nihayetinde Hariciye Nezaretinin kurulması ile sonuçlanmıştır.

Bu makale Avusturya Habsburg arşivinde yer alan İstanbul Büyükelçisi Markgraf Johann von Pallavicini'nin özellikle 1912 yılına ait Viyana'ya yazdığı raporları esas almak üzere İstanbul'daki görev ve çalışmalarına dair değerlendirmeleri irdelemeyi, Büyükelçi Pallavicini'nin özellikle Balkanlardaki gelişmeler karşısında Osmanlı resmi makamlarının olayları değerlendirme biçimlerini ve kendi

¹ İlk Osmanlı-Habsburg ilişkileri hakkında Türkiye'de en önemli başvuru kaynaklarından biri Yusuf Yıldız, *Osmanlı-Habsburg İlişkileri, Kanuni-Şarlken-Busbecq*, Ankara: TTK, 2013; Bir diğeri Uğur Kurtaran, *Osmanlı-Avusturya Diplomatik İlişkileri (1526-1591)*, K. Maraş: Ukde Kitaplığı, 2009.

² F.R. Bridge, "Habsburg Monarşisi ve Osmanlı İmparatorluğu, 1900-1918", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, Ed. Marian Kent, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999

değerlendirmelerini Viyana'ya aktarırken üzerinde durduğu noktaları, hükümetine sunduğu çözüm önerilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Balkan Savaşı öncesinde Habsburg büyükelçisinin İstanbul'daki Osmanlı asker ve sivil bürokratları ile yöneticileri ile yaptığı mülakatlardan edindiği izlenimleri ve diplomatik yetenekleri bağlamında gelişmelerin Avusturya-Macaristan'a yapabileceği etkileri analiz ederek gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamaya çalışmış ve zaman zaman da uyarılar yapmaktan çekinmemiş bir diplomattır.

Kısa Bir Literatür Analizi

Öncelikle Türkiye'de Osmanlı diplomasisi üzerine son dönemlerde yapılan en kapsamlı çalışmalardan biri ve hatta ilki Namık Sinan Turan'ın **İmparatorluk ve Diplomasi** başlıklı kitabıdır.³ Oral Sander'in ilk baskısı 1987'de yapılan **Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü-Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir Deneme** başlıklı kitabı diplomasi alanında Türkiye'deki öncü kitaplardandır.⁴

Osmanlı Avusturya ilişkileri daha çok savaş süreçleri bağlamında ele alınmış olup özellikle son yıllarda diplomasi boyutuyla da ele alınmaya başlaması önemli bir gelişmedir. Ardrew Wheatcroft'un **Kapıdaki Düşman, Habsburglar ile Osmanlıların Avrupa Mücadelesi**⁵ başlıklı kitabı Batılı bir kaynak olarak dikkat çekicidir. Fahri Çeliker'in **Avusturya'nın ve Türk Avusturya İlişkilerinin Tarihi** (1983) başlıklı kitabı Genelkurmay yayınlarından çıkmış konuya ilişkin kitaplardan biridir. Hüner Tuncer'in **Osmanlı Avusturya İlişkileri (1789-1853)** kitabı⁶ iki ülke ilişkilerini inceleyen önemli akademik kitaplardan biridir. Nurgül Bozkurt'un **1699-1736 Tarihli Ecnebi Defterlerine Göre XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-Avusturya Münasebetleri** (1994) başlıklı doktora tezi görebildiğim kadarıyla Türkiye'de ilk doktora düzeyindeki çalışma olma özelliğine sahiptir. Sonrasında birçok yüksek lisans tezi ve makalenin yayınlandığı Osmanlı-Avusturya ilişkileri konusunda genellikle Osmanlı arşivleri üzerinden çalışmaların yapıldığı görülmektedir. İlk dipnot olarak vermiş olduğum kaynaklarda bu anlamda önemli başvuru kitaplarıdır. Marian Kent'in editörlüğünü

³ Namık Sinan Turan, *İmparatorluk ve Diplomasi Osmanlı Diplomasinin İzinde*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014.

⁴ Oral Sander, *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü-Osmanlı Diplomasi Tarihi üzerine bir Deneme*, Ankara: A.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1987.

⁵ A.Wheatcroft, *Kapıdaki Düşman, Habsburg ile Osmanlı Mücadelesi*, İstanbul: Doğan Kitap, 2012.

⁶ Hüner Tuncer, *Osmanlı Avusturya İlişkileri (1789-1853)*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2008.

yaptığı **Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler**⁷ kitabında yer alan “Habsburg Monarşisi ve Osmanlı İmparatorluğu 1900-1918” başlıklı makalenin yazarı olan Francis Roy Bridge Habsburg diplomasisi üzerine uzman bir araştırmacıdır. Bridge'nin Avusturya diplomasisi üzerine yayınladığı kitapları;

Great Britain and Austria-Hungary 1906-1914: A Diplomatic History (1972)
The Great Powers and the European States System 1814-1914, (2005),
From Sadowa to Sarajevo The Foreign Policy of Austria-Hungary, 1866-1914 Volume 6 (2016).

Bu çalışmalar dışında da Osmanlı-Habsburg ilişkilerini konu alan yayımlar veya makaleler muhakkak ki vardır, ancak makalenin sınırlılıkları dikkate alındığında tümüne yer vermenin imkansızlığı açıktır.

Makalemizde üzerinde duracağımız asıl konu Avrupa diplomasisinin kutuplaşma sürecinin hızlandığı bir dönemde Avusturya-Macaristan (Habsburg) Monarşisinin önemli diplomatlarından M.J.Von Pallavicini'nin İstanbul Büyükelçiliği görevine atanması sonrasında üstlendiği misyonu ve özellikle Balkan Savaşı öncesinde gelişmeleri değerlendiren raporlarını irdelemek, Viyana hükümetine yönelik tavsiyelerini veya Balkanlara ilişkin tespitlerini ortaya koymaktır.

Avrupa Diplomasisinde Kutuplaşmanın Hızlanması

19.yüzyılın son çeyreğinde II.Wilhelm'in tahta çıkışından kısa süre sonra Bismarck'ın istifası ile Almanya Bismarck'ın Avrupa merkezli diplomasi çizgisinden uzaklaşmış ve küresel bir hegemonya kurma amacına yönelik yeni bir diplomatik ve stratejik hedeflere yönelmişti. Avrupa diplomasisinde ciddi bir değişimin somut göstergesi olan Almanya'nın bu yeni vizyonu diğer ülkeleri de doğrudan etkilemiştir. Avrupa diplomasisi bu değişen dengeler ve politikalar ışığında yeniden şekillenmeye başlamış ve diplomatik süreçler hız kazanmıştır. Bu sürecin en önemli özelliği Almanya ve doğal müttefiki Avusturya-Macaristan (Habsburg) monarşisinin karşısında Avrupalı diğer devletlerin yakınlaşma sürecine girmesi ve Fransa'nın uzun süren yalnızlığından kurtulmak için Rusya ile yaptığı 1894 tarihli ittifak anlaşmasıdır.⁸ Bu gelişme öncesinde Alman/Avusturya ittifakına İtalya

⁷ *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, Editör: Marian Kent, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999.

⁸ S. Lee, *Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980*, 5. Basım, İstanbul: Dost Yayınları, 2019.

eklemlenirken, Fransa-Rusya ittifakına 1908 Reval görüşmeleri sonucunda İngiltere katılmış ve böylece Avrupa'daki bloklaşma süreci önemli ölçüde tamamlanmıştır.⁹

Feroz Ahmad, “Haziran 1908’de Kral VII.Edward ile Çar II.Nikola’nın Reval’de buluşması, Doğu Sorunu’nun iki büyük hasmının aralarındaki ayrılıkları unutup Osmanlı İmparatorluğu’nu parçalama konusunda anlaşmaya varabileceklerini Osmanlıların aklına”¹⁰ getirdiğine dikkat çekiyor.

Bu süreçte her iki blokun odak noktasında “Doğu Sorunu” ve Hasta Adam olarak tanımladıkları Osmanlı İmparatorluğu’nun topraklarının paylaşılması meselesi vardı. Yani Doğu Sorunu Batılı Büyük Devletlerin Osmanlı toprakları üzerindeki rekabetinin adıydı.¹¹ 20.Yüzyılın başında artık bu rekabet Avrupa’da somutlaşmış ve Bloklaşmış Büyük Güçler çıkacak bir savaş için hazırlıklarını yoğunlaştırmıştı.

Bu aşamadan sonra iki blok arasındaki rekabet çok daha yoğun ve diplomatik faaliyetler buna bağlı olarak çeşitlenmiştir. Bir taraftan bloklar dışında kalanlar üzerinde nüfuz sağlama çabası hızlanırken, diğer taraftan karşı blokun faaliyetlerinin de kontrol edilmesi gerekliliği diplomasinin önemini ve yükünü arttırmıştır.

Daha önce Osmanlı’ya karşı Rusya ile ittifaklar kurarak savaşan Habsburglar (Avusturya) 18.yüzyılın sonlarında yayılcı bir güç olmaktan çıkmış olan Osmanlı İmparatorluğuna karşı Rusya ile işbirliği yapmanın doğru bir tercih olmadığını anlamaya başlamışlardı.¹² Rusya’nın Balkanlarda Slavlar üzerinden nüfuz sağlama kapasitesi Avusturya için endişe vericiydi. Avusturya 1866 Sadowa yenilgisi sonrasında Alman bir dizi ticaret anlaşması ile ekonomik sistemine dahil olmuştu.¹³ Bu sadece ekonomik bir entegrasyon değildi ve politik, diplomatik süreçleri de kapsayacak güçlü bir Germen ittifakının doğal sonucuydu. Kuzey ve batıya yayılma şansı kalmayan Habsburglar için genişleme hedefi olarak elde Güneydoğu yani Balkanlar kalmıştı. Bu

⁹ Büyük Güçler arasındaki Rekabet için bkz. Bonyar Waylet Ernst Jackh, *İmparatorluk Stratejileri*, İstanbul: Chivi yazıları Yayınları, 2004.

¹⁰ F.Ahmad, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Sonu”, *Osmanlı İmparatorluğunun Sonu ve Büyük Güçler*, Editör: Marian Kent, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999, 6.

¹¹ Matthew Smith Anderson, *Doğu Sorunu 1774-1923*, Çeviren İdil Eser, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001, 397.

¹² Bridge, a.g.m, (1999), 36.

¹³ Murat Özyüksel, “Abdülhamit Dönemi Dış İlişkileri”, *Türk Dış Politikasının Analizi*, Derleyen: Faruk Sönmezoglu, İstanbul: Der Yayınları, 1994, 14.

anlamda Balkanlarda Habsburg çıkarlarını Rusya ve onun doğal müttefikleri olabilecek başta Sırpolar olmak üzere Slavlara karşı korumak adına Osmanlı İmparatorluğu ile iyi ilişkiler kurulması esasına dayalı bir diplomasi geliştirmesi bir zorunluluk oluşturmaktaydı. Zira daha 1884 yılında Habsburg Dışişleri muhtırasına dikkat çeken Bridge;

“Rusya’nın koruması altında biçimlenecek bir Slav Balkan Yarımadası hayat damarlarımızı kesebilir.” tespiti yapıldığını, 1903 yılında ise Dışişleri Bakanının Rusya İstanbul’a yerleştiği an *“Avusturya yönetilemez hale gelir”* diye II.Wilhem’i uyardığını belirtmekte ve *“Habsburg ve Osmanlı imparatorluklarının kaderi, kopmaz derecede birbirine bağlı görünüyordu.”* şeklinde değerlendirme yapmaktadır.¹⁴

1897 yılında Almanya’nın İstanbul Büyükelçiliği’ne Marschall von Bieberstein’in atanması Osmanlı-Alman ilişkilerinde yeni bir döneme girildiği göstermekteydi. *“...Yeni büyükelçi II.Wilhem’in yürüttüğü yayılmacı dış politikanın (Weltpolitik) ateşli bir taraftarı olduğu gibi, bu politikada Osmanlı İmparatorluğu’nun önemli bir yeri olduğuna inanıyordu...”*¹⁵

İşte Osmanlı İmparatorluğu üzerinde Alman nüfuzunun arttığı, Alman-İngiliz rekabetinin yükseldiği böyle kritik bir döneme girilirken Avusturya-Macaristan İmparatorluğu (Habsburg Monarşisi) 1906 sonbaharında İstanbul’a bir büyükelçi atamıştır. Bu büyükelçi Johann Markgraf Von Pallavicini’dir.

M. Pallavicini’nin İstanbul’a Büyükelçi atanması (5 Ekim 1906)

Markgraf Johann Von Pallavicini İtalyan kökenli bir Habsburg diplomatı (1848-1941) olup, 1906 Ekim ayı başında İstanbul Büyükelçiliğine atanan M.J.Von Pallavicini 1906-1918 arasında Osmanlı başkenti İstanbul’da büyükelçi olarak görev yapmıştır. Bu dönem her iki imparatorluk açısından oldukça zorlu ve çalkantılı bir süreçtir. İki imparatorluk arasında Makedonya sorununun gündemde olduğu bir dönemde göreve başlayan Pallavicini Meşrutiyet, Balkan Savaşları ve I.Dünya Savaşı boyunca İstanbul’da görev yapmış ve Osmanlı İmparatorluğu’nun Hariciye Nazırları başta olmak üzere birçok üst düzey yöneticisi ile ve tabii ki daha seyrek olmak ile birlikte Padişah ve Sadrazamları ile görüş alışverişinde bulunabilme imkanı bulmuş ve bu

¹⁴ Bridge, a.g.m, (1999), 36.

¹⁵ Özyüksel, a.g.m, 20.

görüşmeleri raporlayarak Viyana'daki Habsburg Hariciye Nazırına ve dolayısıyla da hükümetine bilgi vermiştir.

1906-1908 döneminde Pallavicini daha çok Makedonya Sorunu ve buna bağlı gelişmeleri, diğer gelişmelerle birlikte raporlamıştır. Mesela Meşrutiyet öncesinde Pallavicini'nin 29 Ocak 1908'de Sancak Demiryolu projesi ile ilgili Dışişlerine yazmış olduğu rapora dikkat çeken Bridge;

*"... 'açıkça bu topraklarda siyasi nüfuzumuzun gelişmesiyle el ele gitmesi zorunlu' olan Avusturya-Macaristan ticari nüfuzuna açacağı fırsatları yazarken, kafasında Balkan Yarımadası vardı."*¹⁶ tespitine yer vermektedir.

Makalede üzerinde duracağımız dönem daha çok 1908 Jön Türk devrimi sonrasında yaşananlar özellikle de Bosna'nın ilhakı ile başlayan ve Balkan Savaşına kadar devam eden gelişmeler olacaktır.

Meşrutiyetin ilk Büyük Krizi: Ekim 1908 Bosna'nın İlhakı:

Bosna-Hersek'in ilhakı konusunda Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Aehrenthal, Rus Dışişleri Bakanı İsvolski ile 1908 Eylül'ünde Moravya'daki Buchlau şatosunda buluşmuşlardı. Boğazlar konusunda Rusya'nın taleplerini desteklemesi karşılığında Bosna-Hersek'in ilhakına Rusya'nın ses çıkarmamasını isteyen Aehrenthal, bu konuda yazılı bir mutabakat olmamasına ve tarafların olayı farklı çerçevede değerlendirmiş olmalarına karşın bir emrivaki ile ilhak kararını almıştı.¹⁷ Avusturya'nın bu kararını aceleci bir tavır olarak niteleyen Haluk Ülman'a göre, kararın arkasında Osmanlı yöneticilerinin yaklaşan Mebusan Meclisi'ne Bosna-Hersek'ten de üye seçmeyi planlamaları olduğunu ileri sürmektedir.¹⁸

Bosna-Hersek'in ilhakı, Avusturya-Macaristan Büyükelçisi Johann Von Pallavicini tarafından 6 Ekim 1908 tarihinde Babıaliye verilen notayla duyuruldu.¹⁹ Bosna-Hersek'in ilhakı Osmanlı siyasi çevrelerinde ve kamuoyunda büyük bir tepki ile karşılaşmış ve Avusturya mallarına boykotaj uygulayarak tepkisini ortaya koymuştur.²⁰ Osmanlı gazetecilerinin bir Osmanlı ülkesi olan Bosna-Hersek'i Avusturya'nın ne

¹⁶ Bridge, a.g.m, 38.

¹⁷ Haluk Ülman, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Dış Politika ve Doğu Sorunu", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt I, 285.

¹⁸ Ülman, a.g.m, 286.

¹⁹ Erencan Arslan, "1906-1908 Bosna Krizi Bağlamında Osmanlı-Habsburg İlişkileri", DEÜ Sosyal Bilimler Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2024.

²⁰ Boykotaj hakkında Bkz. Y. Doğan Çetinkaya, *1908 Osmanlı Boykotu, Bir Toplumsal Hareketin Analizi*, 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2020.

hakla ilhak ettiği sorusuna Avusturya'nın İstanbul'daki elçisi Marki Pallavicini, "hakkımız var, zira kuvvetimiz var" yanıtını vermişti.²¹

M.Smith Anderson bu ilhakin Rusya'yı çok zor bir duruma soktuğuna dikkat çekmekte ve Çar II.Nikola'nın Dışişleri bakanının oynadığı rolden hoşnut olmadığını belirtmektedirken Alman hükümetine danışmadan alınan bu ilhak kararı nedeniyle Almanya'nın da Meşrutiyet'in ilk aylarında kendisinden uzaklaşma riski olduğunu gördüğü Osmanlı karşısında zor duruma düşmüştü. Anderson II.William'ın Habsburg İmparatoru Francis Joseph'e "Bir müttefik olarak daha önce majesteleri bana güvenip haber vermediği için incindim."²² dediğine dikkat çekmektedir.

Bridge Bosna'nın ilhaki ile ilgili değerlendirmesinde;

"İlhaktan üç gün sonra Pallavicini, hala hareketin büyük ihtimalle bir telaşa neden olmayacağını ülkesine bildiriyordu. Olaylar Avusturyalıların yanlış hesap yaptıklarını gösterdi"²³ şeklinde tespitlerde bulunurken Türklerin ilhaki tepkiyle karşıladığını ve bütün imparatorlukta Avusturya Macaristan mallarını boykot ettiklerine dikkat çekmektedir.

Erencan Yıldız'ın 2024 yılında savunduğu Yüksek lisans tezinde belirttiği üzere boykot eylemleri Osmanlı Habsburg ilişkilerini germiştir.

"Boykotla birlikte daha da gerilen Osmanlı-Avusturya ilişkileri neticesinde Aehrenthal, elçisi Pallavicini aracılığıyla Osmanlı Devletine özellikle boykotla ilgili çok sayıda şikayet bildirmiştir. Gümrüklerin kontrolüyle iştil eden memurlar ve zabıtların yanında devlet görevlisi saydıkları hamallar ve mavnacılar, Avusturya-Macaristan mallarına gümrükte zorluklar çıkartıyor, gelen gemilerden malların nakliyesini yapmayarak hatta engelleyerek ticaretin aksamasını sağlıyorlardı. Hatta bu durum Osmanlı Devleti'nin Viyana Elçisi ile Avusturya Dışişleri Bakanlığı ikinci şube müdürü arasında gerçekleştirilen bir mülakata da konu olmuştur. Bu görüşmede ikinci Şube Müdürü, Osmanlı halkının malları alıp almamakta özgür olduğunu ancak devlet görevlilerinin işini yapmakla mükellef olduklarını, malların gümrükten çıkarılmalarının engellendiğini ve zabıtların Avusturya mağazalarının başında bekleyerek gelecek olan müşteriye engellediklerini söylemiştir. Buna karşın Osmanlı

²¹ Ömer Turan, "II. Meşrutiyet ve Balkan Savaşları Döneminde Osmanlı Diplomasisi", *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*, Ankara: TTK, 1999, 245 (8. dipnot).

²² Anderson, a.g.e, 292.

²³ Bridge, a.g.m, 44.

*elçisi ise memurların kanuna iştirak ettiklerini ve kimsenin halkı boykotu sona erdirmeye zorlamayacaklarını söylemiştir."*²⁴

Bu boykotun Avusturya-Macaristan tüccarlarını telaşlandırdığı ve Aehrenthal'ı şikayet bombardımanına tuttuklarını belirten Bridge, uzun süre Dışişlerinin mali tazminat ödemeyi hatta boykot bitmedikçe İstanbul ile görüşmeyi bile reddetmesi nedeniyle ortaya çıkan krizin bazı gözlemcilerce "savaşı kaçınılmaz" görece kadar ciddi olduğuna dikkat çekmektedir.²⁵

Arslan'a göre Avusturya-Macaristan'ın doğu ticareti ciddi şekilde zarar görmüş özellikle boykotun son zamanlarına doğru, Kasım-Aralık aylarında ticaret neredeyse tamamen durmuş ve önemli zararlar görmüş durumdaydı. Zararın maddi hasarı tam olarak kestirilememekle beraber, boykot öncesi ve sırasında ki ekonomik durum göz önüne alındığında, zararın milyarlarca kronu bulmuştu.²⁶

Aralık'a kadar bütün sertliğiyle süren boykot neticesinde Aehrenthal'ı birazda iç siyasetten gelen baskılarla, görüşmelere boykotun devam ettiği sırada devam etmesi için Pallavicini'ye direktif vermiş, görüşmeler sonunda imzalanan protokolle birlikte, en azından, Avusturya-Osmanlı arasındaki ilhak krizi son bulmuştur. Kamil Paşa'nın yerine yeni hükümeti kuran Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa, Dışişleri Bakanı Gabriel Efendi ve Avusturya Büyükelçisi M.Pallavicini tarafından imzalanan ve düzenlenen 8 Maddelik anlaşma ile Bosna-Hersek'in ilhaki belli bir tazminat karşılığında tanınmış oluyordu.²⁷ Bu uzlaşma Osmanlı tarafı için kayıptan bir kazanç sağlama imkanı yaratırken ve en azından tazminatı kabul ettirme noktasında bir kazanım sağlarken Habsburg Monarşisi açısından başta öngörülmemiş bir sonuç olsa da sorunun nihai çözümünü sağlaması açısından önemli bir gelişmeydi.

*"26 Şubat tarihli Avusturya-Türkiye Protokolü'nde somutlaşan nihai çözüm, genel olarak Avusturya-Türkiye ilişkilerinde kayda değer bir iyileşmeye işaret ediyordu."*²⁸

²⁴ E. Arslan, a.g.t, 81.

²⁵ Bridge, a.g.m, 44-45.

²⁶ Arslan, a.g.t, 84.

²⁷ Arslan, 93-95. Arslan bu konuda Osmanlı arşiv belgesine yer vermektedir. BOA. HR. HMS. İŞO. 36/4 belge sıra nr. 9.

²⁸ Arslan, 97; BOA. Y.a.Hus.526/142.

Bosna Krizinin tazminatla çözülmesi sonrasında Osmanlı-Habsburg ilişkileri düzelme yoluna girmiş olsa da özellikle 1910-1911 Arnavut ayaklanmaları²⁹ sırasında ortaya çıkan yeni sorunlar ilişkilerin yeniden gerilmesinde önemli rol oynamıştır. Katolik Malisörlerin ayaklanması ve isyancıların Karadağ'a kaçması ile birlikte ortaya çıkan kriz hem bir Osmanlı-Karadağ savaşı riskini, hem de Avusturya-Osmanlı diplomatik krizini beraberinde getirmiştir.³⁰

1909-1911 döneminde Balkanlarda peş peşe çıkan Arnavut isyanları³¹ Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki hakimiyetini ciddi şekilde sarsmıştır. Bu ayaklanmalar ve Osmanlı başkentinde yaşanan çeşitli krizlere veya sorunlara ilişkin Pallavicini'nin Viyana'daki Hariciye Nezaretine gönderdiği raporların her biri tarihçilik açısından çok kıymetli olmakla birlikte makalemizin başında belirttiğimiz üzere Pallavicini'nin çok uzun bir İstanbul Büyükelçilik kariyeri olduğu göz önüne alındığında bu uzun diplomatik misyonun tüm detayları ile makalemizin kapsamını aşacağından Balkan Savaşı öncesindeki gelişmelere ilişkin birkaç raporuna dikkat çekmek yerinde olacaktır.

1911 yılı sonbaharında başlayan Trablusgarp Savaşı ile birlikte Balkanların hareketlenmeye başlaması dikkat çekici olup daha 1911 yılında Osmanlı basınında özellikle bazı Osmanlı mebuslarının gündeme getirdiği "Balkan İttifakı", aslında Belgrad ve Sofya arasında başlayan gizli görüşmelerle hayat bulma yoluna girmişti.³²

Pallavicini'nin Balkan Savaşı Öncesi Raporlarındaki Değerlendirmeler:

Makalemizde ilk olarak değineceğimiz rapor 27 Şubat 1912 tarihli olup raporunda Avusturya'nın İstanbul Büyükelçisi M.Pallavicini Hüseyin Hilmi Paşa ile yaptığı bir görüşme hakkında bilgi vermektedir.

Avusturya'ya yakınlığı ile bilinen, görüşme sırasında herhangi bir diplomatik görevi olmayan ama Rumeli Müfettiş-i umumiliği görevi nedeniyle Balkanlarla ilgili oldukça ciddi bir birikime sahip olup Bosna Krizinin çözüm sürecinde Sadrazam olarak Avusturya ile yapılan

²⁹ G.W.Gawrych, *Hilal ve Kartal, Osmanlı Yönetimi, İslam ve Arnavutlar 1874-1913*, İstanbul: Selenge Yayınları, 2021, 223, 235.

³⁰ Bilgin Çelik, *İttihatçılar ve Arnavutlar*, İstanbul: Büke Yayınları, 2004.

³¹ James N.Tallon, *The Failure of Ottomanism: The Albanian Rebellions of 1909-1912*, Chicago Illinois: The University of Chicago, 2012.

³² Bilgin Çelik, *Balkan İttifakı ve Osmanlı Diplomasisi*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2019, 127.

protokole imza atan Hüseyin Hilmi Paşa'nın görüşlerinin aktarıldığı bu rapor dönemin siyasi atmosferini yansıtmaya açısından da bazı önemli ip uçları vermektedir.

Debre Mebusu Basri Beyin Meclis-i Mebusan'da ifade ettiği üzere "Balkan politikasının en önemli merkezleri olan Viyana"daki Habsburg Hükümetinin temsilcisi olarak H.Hilmi Paşa'nın Balkanlar'daki duruma ilişkin görüşlerini Viyana'ya raporlayan Pallavicini, şu bilgilere yer vermektedir;

*"Kendisine göre şu an durum tehlike arz etmiyor. Zira kendisi Hacı Adil Bey başkanlığında Makedonya ve Arnavutluk'a giden heyetin verimli sonuçlar alacağına inanıyor. Kendisi ayrıca Dahiliye Nazırı'nun yola çıkmadan önce ziyaretine geldiğini ve kendisinin ona bu vesileyle genel durumla, ama özellikle de Arnavutluk ile ilgili görüşlerini açıkladığını anlattı. Kendisi Osmanlı Hükümeti'nin başlıca görevinin Arnavutluğu kendi safına çekmek olduğunu düşünüyor, çünkü Osmanlı'nın Avrupa üzerindeki hakimiyetinin buna bağlı olduğuna inanıyor."*³³

Bu değerlendirme birçok yönüyle dikkat çekici ve önemlidir. H.Hilmi Paşa'nın Osmanlı hükümetinin başlıca görevinin "*Avrupa'daki (Balkanlar) hakimiyetinin devamı için Arnavutları kendi safına çekmek*" şeklindeki değerlendirmesi, üstelik bu değerlendirmeyi sorunları yerinde görmek ve incelemek üzere Arnavutluk'a gitmek üzere olan Dahiliye Nazırı Hacı Adil Bey'in de kendisini ziyaret ettiğini belirtmiş olması Pallavicini'ye yapılan görüşmenin aslında Osmanlı Hükümetinin de bilgisi dahilinde gerçekleştiğine dair bir işaret olup, aynı zamanda Arnavutluk sorununu yakından takip eden ve İtalya ile ciddi bir Adriyatik rekabeti yaşayan Avusturya-Macaristan'a da açık bir mesaj niteliğindedir. Zira Balkanlarda Osmanlı hakimiyeti kaybolursa bunun Habsburg monarşisi aleyhine bir gelişmeye neden olacağını Büyükelçi Pallavicini'nin de iyi bildiğini ve bu ihtimalin Viyana'daki hükümete de bildirilmesinin gerektiğini düşünerek Arnavutluk'ta Osmanlı hükümetinin yapmayı planladığı reformlar için Viyana'nın desteğini alma yönünde bir nabız yoklama olarak değerlendirmek gerekir.

Trablusgarp Savaşının devam ettiği bir sırada H.Hilmi Paşa'nın Viyana Büyükelçisi ile görüşmesinde Arnavutluk konusunu görüşmenin merkezine yerleştirmesi bir tesadüf olarak değerlendirilemez. Arnavutluk konusunda İtalya ile ciddi bir rekabet

³³ Haus, Hof-und Staatsarchiv Wien Politisches Archive XII Türkei, 1912.

içinde olan Habsburg monarşisinin dikkatini ve ilgisi çekmek için Osmanlı'nın Balkanlarda hakimiyeti kaybolursa "...Arnavutluk'un, Yunanistan, Karadağ ve Sırbistan arasında bölüneceğini ve bir yüzyıl içinde geriye hiçbir Müslüman Arnavut'un kalmayacağını büyükelçiye söylerken Avusturya'nın sempatisini kazanabileceği bazı değerlendirmeler de yapmıştır. Örneğin, Osmanlı hükümetinin öncelikle Arnavutların ulusal bilincini uyandırmak için elinden geleni yapması gerektiğini belirtmiş, bu gerçekleştiğinde Arnavutluk'un sınırlarının hem Yunanistan'a hem de Karadağ ve Sırbistan'a karşı koruyucu bir sur görevi göreceğini düşündüğünü ifade etmiştir."³⁴

Raporun devamında Büyükelçi Pallavicini Hüseyin Hilmi Paşa'nın değerlendirmelerini özetlemekte;

"...Bunun dışında Arnavutluk'ta her yerde okulların açılmasının ve bu okulların Arnavutça kitaplarla donatılmasının şart olduğuna inanıyor; hem Latin hem de Arap alfabesine vakıf olması gereken öğretmenlere de şartlara ve ihtiyaca göre istedikleri alfabeği kullanma özgürlüğünün verilmesi gerektiğini düşünüyor. Ayrıca hiç olmazsa insanlara iş imkanı sağlamak için kamu işlerinin de hemen ele alınması gerektiğine inanıyor. Kendisi ayrıca Arnavutluk ve Makedonya'daki tarım sorununa ilişkin düzenlemelerin yapılmasını, ki bunun için 30 milyon frankın yeterli olduğunu düşünüyor, büyük avantajlar sağlayacak başka bir önlem olarak görüyor. Söz konusu sermayenin hükümetin geniş çaplı bir parselleştirme işlemini gerçekleştirmesini sağlayacağını söylüyor. Yatırımın geri ödenmesine gelince, çiftçinin aşar vergisinin yanı sıra aşınma payı olarak bir %5 daha ödemesi, yani üretiminin toplam %15'ini vermesi şeklinde düzenlenebilir diyor."³⁵

Burada Arnavutluk ve Makedonya'daki ekonomik sorunların çözümünün tarıma yönelik yapılacak bazı fonlamalarla çözülebileceğine dair değerlendirme bölgedeki karışıklıkların ekonomik boyutuna dikkat çekmesi bağlamında önemlidir. Habsburg elçisine 30 milyon franklık bir fonlamanın yeterli olacağına dair cümle ise muhtemelen aranan borca dair gayr-ı resmi bir nabız yoklama olarak değerlendirilebilir.

Habsburg Büyükelçisi M.Pallavicini aynı gün Rus meslektaşı Çarıkof ile de bir görüşme yapmış ve yaptığı görüşmeyi de raporlamıştır. Çarıkof 1909 yılında İstanbul Büyükelçiliğine atanmış bir Rus diplomatıdır. En önemli misyonu Rusya'nın Boğazlardan geçişi

³⁴ Çelik, Balkan İttifakı..., 180.

³⁵ Haus, Hof-und Staatsarchiv Wien Politisches Archive XII Türkei, 1912.

konusunda Osmanlı ile bir uzlaşma sağlamasıydı.³⁶ Bosna krizi sonrasında İstanbul'a atanan Çarıkof Osmanlı ile Balkan Slav devletleri arasında oluşabilecek bir ittifaka da katkı sağlamaya çalışmıştır. Misyonunda başarı sağlayamayan Çarıkof 1912 Mart ayında Bulgaristan-Sırbistan arasında Balkan ittifakı kurulduktan sonra Moskova'ya geri çağrılacak ve İstanbul misyonu bitecektir.

Balkanlar konusunda iki rakip devletin büyükelçilerinin görüşmesi Bosna'nın ilhakı kararını hayata geçiren Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Kont Aehrenthal'ın 17 Şubat 1912'de ölümünden sonra gerçekleşmiş olup yeni Habsburg Dışişleri bakanı Kont Berchtold'ün göreve gelmesi sonrasında Balkanlara ilişkin izleyeceği politika konusunda nabız yoklama şeklinde değerlendirilebilir. Çarıkof Bulgaristan ile Sırbistan arasındaki gizli ittifak görüşmelerinden haberdardır ve bu gizli ittifak girişimlerini mümkün olduğunca örtmesi gerektiğinin bilincindedir. Meslektaş Pallavicini'nin bu gizli ittifak görüşmelerinden haberi olup olmadığını da görüşme sırasında anlamayı umduğu tahmin edilebilir.

Görüşme sırasında Çarıkof -İngiliz basınındaki aksi görüşlere karşın- durumu eskisine göre daha iyimser değerlendirdiğini ve beklenmedik olaylar ortaya çıkmazsa Balkanlar'da ilkbaharın huzurlu geçeceğine inandığını belirtmiştir.³⁷ Çarıkof'un bahsettiği İngiliz basınındaki Balkanlara ilişkin haberler 18 Ocak 1912'de Balkanlarda tehlikeye işaret eden Times gazetesi haberi ile başlayan yayınlardır.³⁸ Bu makaleyi Osmanlı okurlarına duyuran Tanin gazetesi, her ilkbaharda Balkanlar için bir karışıklık devresinin açıldığını hatta savaş durumunun yaşanabileceği iddialarının ortaya atıldığını hatırlattıktan sonra, bu sene her zamankinden daha şiddetli ve daha ısrarlı bir şekilde savaş tehlikesine işaret edildiğini belirtmektedir.³⁹

Çarıkof'un Karadağ Kralı'nın Petersburg'da, bölgedeki huzuru kaçırarak herhangi bir harekettten kaçınmasını sağlayacağını düşündüğü bazı tavsiyeler almış olmasının bu fikrini güçlendirdiği yönünde bir değerlendirme yaptığını belirten Pallavicini "...şu anki Bulgar hükümetinin Osmanlı'nın kendi isteklerini, mesela demiryolları ile ilgili olanları, desteklemesi için Osmanlı ile arasını bozmayı düşünmediğini ve Sırp'lardan da bu ilkbahar korkmaya gerek olmadığına inanmaktadır. Kendisine

³⁶ Ahmet İlker Baş, "Serflik ve Bolşevik Devrimi Arasında Charykov'un İstanbul Yılları", *Turkish Studies*, 2017-Volume 12 Issue 26: 21-40.

³⁷ Çelik, a.g.e, 180.

³⁸ Times, "The Balkan Danger", 18 January 1912.

³⁹ Tanin, "Balkan Tehlikesi", 2 Şubat 1912, Çelik, *Balkan İttifakı*, 124.

göre tek karanlık nokta Girit.”⁴⁰ Çarıkof, Girit sorununun bir çatışmaya yol açması halinde bunun ciddi sonuçları olabileceği uyarısı yapmaktadır;

“Orada durum zormuş, çünkü Yunan Parlamentosuna milletvekillerinin seçilmesinin nasıl engelleneceğini öngörmek mümkün değilmiş. Giritli milletvekillerinin Atina’ya gönderilmesi durumunda, Osmanlı hükümetinin bunu, sıkça da duyulduğu gibi, casus belli (savaş sebebi) olarak görüp önceden savaş ilanında bulunmadan Epirus’u istila etmesi ihtimali olduğunu düşünüyor. Bundan sonra ne olacağını önceden tahmin etmek mümkün değil diyen Bay Tscharykow, bunun sadece koruma güçlerini değil, diğer büyük güçleri de büyük ölçüde ilgilendireceğini düşünümektedir, çünkü o zaman mesele Balkanlar’da barışı koruma meselesine dönüşecekmiş.

İç politikadaki duruma gelince, Rusya’nın Sayın Elçisi İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Türkiye’de istikrarlı ve sakin bir gelişme sağlayacak tek parti olduğunu düşünümektedir. Sayın Elçi bu partinin önümüzdeki seçimleri çoğunlukla kazanacağına ve uzun süre iktidarda kalacağına inanmaktadır. Siz Ekselanslarına bu konu ile ilgili daha önce gönderdiğim raporlardan da bildiğiniz gibi ben de bu görüşe tamamen katılıyorum.

Kısa süre önce Makedonya’ya gönderilen reform komisyonuna gelince, Bay Tscharykow bu komisyonun verimli bir şekilde çalışacağına ve çalışmalarının başarıya ulaşacağına emindir.”⁴¹

Çarıkof’un seçimleri büyük çoğunlukla İttihatçıların kazanacağı yönündeki tahminine yer veren Pallavicini kendisinin de benzer görüşte olduğunu Viyana’ya bildirmesi mevcut koşullar altında yapılacak seçimlerin sonuçlarının Büyük Güçlerin İstanbul’daki diplomatları tarafından hem yakından takip edildiğini hem de tahmin edildiğini gösteriyor.⁴²

Pallavicini yine aynı gün bir başka telgraf ile kendisine ulaşan yeni bir gelişmeyi Viyana’ya bildirerek, Osmanlı Hükümetinin “...baharda her türlü duruma karşı hazırlıklı olmak için Anadolu’dan Rumeli’ye 70 tabur asker göndermeye karar vermiş. Aynı habere göre bir ayaklanma olması veya çete eylemlerinin artması ihtimaline karşılık” Selanik vilayetinden maaş karşılığında askeri birliklerle görev yapmaya hazır olacak, 18-21 ve 45-55 yaşları arasında gönüllü toplama görevi verildiğini belirtmektedir.⁴³

⁴⁰ Çelik, *Balkan İttifakı*, 180.

⁴¹ Haus, Hof-und Staatsarchiv Wien Politisches Archive XII Türkei, 1912.

⁴² Haus, Hof-und Staatsarchiv Wien Politisches Archive XII Türkei, 1912.

⁴³ Çelik, a.g.e, 180-181.

Bu bilgi Şubat ayı başında Harbiye Nazırı'nın Balkanlarda çıkabilecek olaylara yönelik hazırlık yapılması talebinin hükümetçe dikkate alındığını ve yapılacak seçimler öncesinde Balkanlarda asayişin sağlanmak üzere gerekli tedbirlerin alınmaya çalışıldığını göstermektedir.

Osmanlı Hariciye Nazırı olan eski Sofya elçisi Asım Bey 11 Mart'ta İstanbul'daki Büyük Devletlerin büyükelçilerini toplayarak güncel konular üzerine değerlendirmeler yapmıştır. Bu değerlendirmeleri Pallavicini 12 Mart günü, yani Balkan ittifakının imzalanmasından bir gün önce Viyana'ya özet olarak bildirmektedir.⁴⁴ Hariciye Nazırı Asım Bey, toplantıda en önemli sorunun Girit olduğunu belirtmiştir -ki bu görüş Pallavicini ile görüşen Çarikofo'un da dikkat çektiği bir noktaydı- Osmanlı-Yunan ilişkilerinde Girit sorununun 1908 Ekiminde ciddi bir gerilim yaratmış olduğu gerçeği 1912'de halen geçerlilik taşımaktaydı. Asım Bey bu konuda;

"Yunanistan hükümeti Girit milletvekillerinin Yunanistan parlamentosunda yer alıp alamayacakları sorununu karara bağlamak için mahkeme oluşturma kararında ısrarlı olur ve bunu uygularsa, o zaman Osmanlı bunu bir savaş durumu olarak kabul edecektir, dedi. Nazır ayrıca Osmanlı hükümetinin bu görüşünü Büyük güçlere bildirdiğini ekledi." Bundan sonra Karadağ ile ilgili bir değerlendirme yapan Asım Bey, Karadağ Kralı Nikola'nın açıklamalarını çok makul bulduğunu söylemiş, sınır düzeltmelerinin en kısa sürede sonuçlanması için girişimlerde bulunacağını belirtmiş ve Karadağ ile ilişkileri olumlu olarak değerlendirmiştir. Raporun devamında, *"Nazır sözlerine, Osmanlı'nın Sırbistan ile ilişkileri hakkında bir söz söylemeye gerek olmadığını söyleyerek devam etti. İki ülke arasında şu an askıda kalan herhangi bir mesele olmadığını belirtti. Sınır hattı boyunca belli ormanların kullanım hakları ile ilgili yakında çözülmesi beklenen sorunun da herhangi siyasi bir öneminin olmadığını vurguladı. Asım Bey Bulgaristan'ın tutumu ile ilgili de herhangi bir şikayeti bulunmadığını belirtti."* şeklinde bilgi verilmektedir.⁴⁵ Pallavicini'nin raporuna bakılırsa Asım Bey Bulgaristan ile Sırbistan arasındaki görüşmelerden haberdar olmadığı gibi Pallavicini ve hükümeti de Balkan ittifakı gizli görüşmelerinden haberdar görünmemektedir.

Bu dönemde Osmanlı hükümetinin Parlamento seçimlerine odaklandığı dikkate alınırca Balkan devletlerinin mevcut fırsatları en iyi şekilde değerlendirdikleri anlaşılacaktır. 13 Mart 1912 tarihinde Bulgar-Sırp ittifakı imzalandığı sıralarda Osmanlı Hükümeti bir taraftan Büyük

⁴⁴ Haus, Hof-und Staatsarchiv Wien Politisches Archive XII Türkei, 1912.

⁴⁵ Çelik, *Balkan İttifakı*, 184-185.

Devletlerden biri ile bir ittifak arayışına girmiş, diğer taraftan Balkan devletleri ile iktisadi ve siyasi işbirliği geliştirme çabasındaydı.

Mart ayı sonuna doğru Osmanlı başkentinden Viyana'ya gönderilen bir raporda Pallavicini, Osmanlı siyasi çevrelerinde ve basında Avusturya aleyhine bir havanın estiğini ve Habsburg monarşisine yönelik bir güvensizliğin bulunduğunu bildirmektedir. Romen meslektaşı ile yaptığı görüşmeyi 25 Mart 1912'deki raporunda aktaran Pallavicini,

*"Bay Mişu'nun en son ziyareti sırasında buradaki hükümet çevrelerinde bize karşı belli bir güvensizliğin yayıldığına ilişkin aldığım devamlı raporların gerçek olduğunu anladım. Sayın Elçi'nin de belirttiğine göre burada Monarşi ile Rusya arasında bir anlaşmanın, Rusya'nın Osmanlıya karşı düzenlediği bir saldırı ile eş zamanlı olarak bizim de Selanik'e saldıracağımızı öngören bir anlaşmanın varlığından korkuluyor. Bay Mişu bu fikre Asım Bey ile görüşmelerine ve başka siyasetçilerin beyanatlarına dayanarak ulaşmış."*⁴⁶

Raporun devamında Pallavicini Romanya elçisinin değerlendirmelerini şöyle özetlemekte;

"Burada bize karşı bir güvensizliğin olduğunu Türk basınında Bay Çarikov'un görevden alınmasını ele alan makalelerdeki ifadeler de göstermektedir. Bu ifadelerde 1908 yılındaki Avusturya- Macaristan - Rusya politikasının yeniden faal hale geldiğine dair çekinceler dile getirilmektedir ki bu da onlara göre Makedonya sorununun yeniden açılması anlamına gelmektedir."

Yani Osmanlı hükümet ricali Rusya ile Avusturya arasında bir uzlaşma ihtimalini değerlendirmektedirler, ancak bu gerçekçilikten çok uzak bir yaklaşım, zira daha önce belirttiğimiz Avrupa bloklaşmasında karşı kutuplarda yer alan bu iki devletin mevcut koşullar altında uzlaşmış olması ihtimalini düşünmek çok zorlama bir değerlendirmedir. Burada en önemli tespit Makedonya Sorununun yeniden açılması yönündeki değerlendirmedir. Ayrıca Rus büyükelçi Çarikof'un görevden alınması meselesine dair Osmanlı basınında çıkan haberleri de diplomatik gelişmenin yansımaları olarak raporlamış olması önemlidir.

M. Pallavicini 26 Mart tarihli raporunda bir önceki gün Hariciye Nazırı Asım Bey ile bir görüşme yaptığını ve bu görüşme esnasında

⁴⁶ Haus, Hof-und Staatsarchiv Wien Politisches Archive XII Türkei, 1912.

Asım Bey'in Osmanlı kamuoyunun dış politika ile ilgili belli bir huzursuzluk içinde olduğunu, bu nedenle kamuoyunu meselelerin gerçek durumuyla ilgili aydınlatmayı uygun gördüğünü belirttiğini bildirmektedir.⁴⁷ Bu amaçla Asım Bey'in Sabah gazetesine bir röportaj verdiğini ifade etmiş ve bu yayının Monarşiyi ilgilendiren kısımları kendisine okuduğunu ve bu yayının kamuoyunu rahatlatacağını umduğunu söylemiştir. Bu haberin özetini de Pallavicini raporunda vermektedir. Yabancı gazetelerde Balkan ülkeleri ile ilişkilerin karışık olduğu yönündeki iddialara Asım Bey, "Bizim bütün Balkan devletleriyle ilişkilerimiz son zamanlarda gözle görülür bir biçimde düzelmiştir. Süregelen sorunlar çözüme kavuşmak üzeredir." şeklinde yanıt vermiş ve Balkan ülkeleri ile ilgili tek tek kısa değerlendirmeler yapmıştır.⁴⁸

Büyükelçi Pallavicini 5 Nisan 1912 tarihli raporunda Osmanlı basından edindiği İttihat ve Terakki Cemiyetinin Balkan başkentlerindeki faaliyetlerine ilişkin bilgileri değerlendirmektedir.⁴⁹

*"Buradaki basından öğrendiğime göre İttihat ve Terakki Cemiyeti üyesi olan Dahiliye Nazırlığı genel sekreteri Şükrü Bey ve Maarif Nazırlığı müfettişi Abdul Kerim Bey, Cemiyetin verdiği görev üzere kısa süre önce Sofya ve Belgrad'a seyahat etmişlerdir. Ekselanslarının de bildiği gibi Cemiyet sıkıntı yaratan çeteler konusunda Bulgar-Makedon ve Sırp örgütü "Milli Savunma Birliği" ile bir anlaşmaya varmak amacındaydı. Adı geçen Cemiyet delegelerinin girişimi sonuçsuz kalmıştır. Aynı güvenilir kaynaktan öğrendiğime göre gayretli bir Cemiyet üyesi olan Senato sekreteri Mustak Bey de benzer bir göreve Atina'ya gitmiştir. Hala orada bulunan Mustak Bey, Bay Gryparis ve Bay Venezialos ile Yunan çetelerinin Makedonya'daki faaliyetlerinin engellenmesi ile ilgili görüşmüş; görüşmenin sonuçları ile ilgili henüz bir bilgi gelmemiştir. Bu heyetlerin gönderilmesini İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin zayıflığının bir işareti olarak görülmesi fikrine katılmıyorum; Hükümet bugüne kadar Makedonya'daki çete faaliyetlerini diğer yollardan bastıramayınca Cemiyetin - seçim amacıyla da olsa - çete hareketine gerçekten bu şekilde bir son vermek istediğine inanıyorum."*⁵⁰

Osmanlı Parlamento seçimleri sırasında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Balkan Devletinin başkentlerine temsilci göndermiş olması dikkat çekicidir. Bu temsilciler diplomat değildir, Hariciye Nezaretinin resmi görevlileri de değildir. Bu durum Cemiyet/Hükümet ilişkilerindeki çift başlılığın somut örneklerinden birisidir ve Balkan

⁴⁸ Haus, Hof-und Staatsarchiv Wien Politisches Archive XII Türkei, 1912.

⁴⁹ Çelik, *Balkan İttifakı*, 191.

⁵⁰ Haus, Hof-und Staatsarchiv Wien Politisches Archive XII Türkei, 1912.

başkentlerinde cemiyetin bu gayr-ı resmi girişimleri de karşılık bulamamıştır.

Selanik Valisi Hüseyin Kazım'a Selanik Bulgar Konsolusu Şopof'un eleştirisi ve değerlendirmeleri bu bağlamda dikkat çekicidir; "*...ne garip bir hükümetiniz var. Makedonya meselesinde Bulgaristan hükümeti ile anlaşmak istemiyorlar da bizim vesait-i icraiyeimiz olan ve bizden aldıkları emirleri icradan başka bir şey yapmayan adamlarla müzakereye girişiyorlar. Vah vah...*"⁵¹

Bu değerlendirme Osmanlı diplomasisinin işlevsizliğine işaret etmekle birlikte Sırbistan ve Bulgaristan arasında Balkan ittifakının yapıldığı 13 Mart 1912 tarihten hemen sonra İttihat ve Terakki cemiyetinin bu temsilcileri göndermiş olması sadece bir tesadüf müdür? Buna kesin bir hüküm vermek elde belge olmadığı için mümkün değil ancak cemiyetin uluslararası masonik bağlantıları vasıtasıyla bazı bilgilerin elde edilmiş olma ihtimali de göz ardı edilmemelidir. Cemiyetin temsilcileri Balkan başkentlerinde komitacılar ile görüşerek bir uzlaşma arayışına girerken belki de aynı zamanda bu ittifakın varlığını da somutlaştırmaya çalışmış ve ittifakın detaylarına cemiyet adına vakıf olmaya çalışmış olabilirler. Bu iyimser bir değerlendirme olarak görülebilir, ancak Cemiyetin Balkanlardaki kökleri ve toplumsal dayanakları dikkate alındığında Balkan İttifakı gibi çok önemli bir gelişmeden tamamen habersiz olduğunu düşünmek zor görünmektedir.

15 Nisan 1912 tarihli raporunda Pallavicini, Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa ile yaptığı görüşmeyi bildirmektedir. Mahmut Şevket Paşa'nın kendisine Yunanistan ve Girit sorunu ile ilgili düşüncesini sorduğunu, kendisinin statükonun korunmasının önemine işaret ettiğini belirtmektedir. Buna karşılık Paşa, "*Yunanistan'ın sınır bölgesine şu ara - güya tatbikat amacıyla - birlikler yığdığını, ancak bulunduğumuz mevsim göz önünde bulundurulursa bu açıklamayı çok garip bulduğunu*"⁵² söyleyerek bir anlamda gelişmelere karşı şüphelerini ortaya koymuştur.

Yani Mahmut Şevket Paşa Yunan askeri tatbikatının amaçları konusunda kuşkular taşımaktadır ve Atina Atasemiliterliğinden gelen raporlar bu kuşkularında haksız olmadığını göstermektedir.⁵³

⁵¹ Hüseyin Kazım Kadri, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Hatıralarım*, Yay.Haz. İsmail Kara, İstanbul: İletişim Yayınları, 1991, 111.

⁵² Haus, Hof-und Staatsarchiv Wien Politisches Archive XII Türkei, 1912.

⁵³ ATASE, BLH, 9-9-004-01; Çelik, Balkan İttifakı, 198.

Said Paşa Hükümetinin yılbaşında Balkanlar ve Doğu Anadolu'da reform amacıyla kurmuş olduğu komisyonların beklenen etkiyi yaratmadığı kısa sürede anlaşılmiş ve 1912 seçimlerinde Arnavut mebusları seçtirmeme yönündeki İttihat ve Terakki'nin izlediği strateji Arnavutların tepkisine yol açacak ve büyük bir isyana yol açacaktır. Bu bağlamda 1912 yılı yaz ayları oldukça hareketli bir gündeme sahiptir. Özellikle Arnavut isyanı ve Halaskaran Zabitan hareketlerinin yarattığı baskı sonucu Sait Paşa Hükümeti Temmuz ayında Meclis-i Mebusan'da güvenoyu aldıktan hemen sonra istifa etmiş, bu istifa büyük şaşkınlık yaratmıştır.

Sait Paşa'nın yerine Gazi Ahmet Muhtar Paşa sadrazam olarak görevlendirilmiş ve yeni kabine Büyük Kabine olarak tarihe geçmiştir. Bu yeni hükümetin kurulduğu dönemde Arnavut isyanı ciddi boyuttadır ve Hükümet bu soruna çözüm olarak Osmanlı Parlamentosunu fesh etme kararı almıştır.

Habsburg Büyükelçisi M.Pallavicini 15 Ağustos 1912 tarihli raporunda Osmanlı-Karadağ gerilimine dikkat çekmektedir. Karadağ maslahatgüzarı Plamenatz'ın hükümetinin verdiği görev çerçevesinde İstanbul'daki elçilere Çetine'den gönderilen bir telgrafları okuduğunu bildirmektedir. Telgraflarda sınırdaki son olayları betimlediğini ve bu kanlı olaylardaki bütün suçun Osmanlı tarafına ait olduğunu kanıtlama amacını güttüğünü belirten Pallavicini, "*Sayın maslahatgüzar bana ayrıca hükümetinin oradaki elçiliklere vermiş olduğu notadan bahseden bir telgraf da okudu. Söz konusu notanın sonunda sınır sorunu çözülmezse Karadağ'ın kendi takdirine göre hareket edeceği konusunda hiç şüpheye yer bırakmayan bir ipucu da yer almaktadır.*"⁵⁴ şeklinde Karadağ'ın muhtemel hareket tarzı hakkında tahmin yürütmektedir. Karadağ'ın Malisör isyanından beri hatta 1910 Arnavut isyanı sonrasında isyancıların bir kısmını ülkesine kabul ederek bir anlamda savaşa davetiye çıkardığı düşünülecek olursa bu sınır geriliminin ergeç bir savaşa dönüşmesi kuvvetli bir ihtimal idi. Böyle bir savaşın nerede biteceği ise belirsizdi ve bu gelişme Avrupayı da derinden etkileyebilirdi. Bu nedenle Pallavicini raporunun devamında Karadağ diplomatına sınır olaylarının çok üzücü olduğunu ve bu kötü duruma bir son verilmesi gerektiğini söylediğini, ama burada diğer tarafı da dinleyelim ilkesinin göz önünde bulundurulması gerektiğini hatırlattığını bildirmektedir. Devamında;

"Karadağ'ın gerekirse çıkarlarını silah gücüyle koruyacağına yönelik tehdidine gelince, sayın maslahatgüzarı bu durumda krallığın kendisini nasıl

⁵⁴ Haus, Hof-und Staatsarchiv Wien Politisches Archive XII Türkei, 1912.

bir tehlikeye atacağı konusunda uyardım, Osmanlı ordusunun hiç kuşkusuz bir dış düşmana karşı birliğini koruyacağını” ve Müslüman Arnavutların da Osmanlı'nın yanında yer alacağını söyleyen Büyükelçiye Karadağ diplomatının verdiği yanıt çıkacak savaşın ip uçlarını vermektedir;

“Bay Plamenatz böyle bir durum gerçekleşirse Bulgaristan'ın da saldırıya geçmesinin beklenebileceğini söyledi.” Bu Balkan devletleri arasında varılmış olan mutabakatın bir nevi ifşası anlamına gelmektedir.

Bu arada Pallavicini'den Osmanlı hükümeti nezdinde aracılık yapması yönünde bir öneri getiren Karadağ diplomatına Pallavicini hükümetinden talimat almadığı için hiçbir şey yapamayacağını bildirmiştir.

Habsburg Büyükelçisi Pallavicini'nin 25 Ağustos 1912 tarihli raporu dikkat çekici bir nitelik taşımaktadır ve Habsburg temsilcisi olarak kendi hükümetinin “adem-i merkezîyet esasına dayalı” Avusturya önerisine yönelik eleştirilerini ve değerlendirmelerini yapmaktadır;

“Eninde sonunda vilayetlerin özerkleşmesine yol açacağını düşündüğüm adem-i merkezîyetçilik sistemine bana göre hiçbir Osmanlı hükümeti razı gelmeyecektir. Uygulamada da, özellikle Osmanlı'nın Avrupa'daki vilayetleri söz konusu olunca, böyle bir sistemi düşünmek çok zordur. Çünkü bugünkü şartlarda ne Arnavutluk'ta ne de Makedonya'da özerklikle ufak bir benzerliği olan bir şeyi bile yaratmak mümkün gibi görünmemektedir. Büyük güçlerin zamanında yaptığı reform hareketi, Makedonya'daki milletlerin azıcık bir özerklik ihtimali karşısında bile hemen birbirine saldırdığını ve birbiriyle savaştığını göstermiştir... Bu nedenle bana göre hem Arnavutluk hem de bütün Makedonya için tek bir seçenek vardır: ya orada Osmanlı hakimiyeti pekiştirilecek ve bugüne kadar saldırdığından daha sağlam kök salacaktır, ya da Osmanlı Devleti bunu başaramayacak zayıflıktaysa, sonunda bu bölgeleri bölüp sürekli bir düzeni sağlayabilecek durumda ve güçte olan devletlerin hakimiyeti altına sokmaktan başka çare kalmayacaktır.”⁵⁵

Bu değerlendirme alanına hakim tecrübeli öngörülerini oldukça sağlam bir diplomatın somut ve açık şekilde Dışişleri bakanına ve hükümetine yol gösterici, uyarıcı ve önlem alınması yönünde önemli tavsiyeleri içeren bir rapordur.

Pallavicini savaşın başlamasından yaklaşık bir ay önce 5 Eylül 1912 tarihli raporunda Osmanlı hükümetinin Romanya'ya yeni bir elçi

⁵⁵ Haus, Hof-und Staatsarchiv Wien Politisches Archive XII Türkei, 1912.

görevlendirmeye hazırlandığını bildirmekte ve durumu değerlendirmektedir;

“Bay Mischu ayrıca Rus meslektaşımın kısa bir süre önce Babuli'nin Bükreş'te yeniden Osmanlı elçisini görevlendirme niyetinde olduğundan bahsettiğini bildirdi. Duyumlarına göre elçi, Osmanlı Devleti ve Bulgaristan arasında savaşın patlak vermesi durumuna karşın Osmanlı ve Romanya arasında bir anlaşma sağlanmasının yolunu açmakla görevlendirilmiş. Bay Von Giers söz konusu diplomatın böyle bir görev için yeterliliğinden şüphe duyduğunu bildirmiş, ayrıca bahsi geçen olası durumda Bulgaristan ile anlaşmasının Romanya'nın daha çok çıkarına olduğuna inandığını belirtmiş.”⁵⁶

Osmanlı Hükümetinin Balkanlarda bir savaşı artık her an beklediği anlaşılan bu rapor içeriğinde Romanya ile ittifak kurulması için görevlendirilen Osmanlı elçisinin yeterliliğinin de sorgulandığına dikkat çekilmektedir.

Osmanlı hükümeti Büyük Güçlerin devreye girerek mevcut krizi önleyeceği beklentisinde olduğundan savaşın önleneceğine dair boş bir inanca kapılmış olmakla birlikte savaş ihtimalini de göz önüne alarak Romanya ile bir ittifak arayışına girmiş ancak bu beklenti ilk aşamada karşılık bulamamıştır.

Büyük Güçler savaşı Balkanlarla sınırlandırmak noktasında uzlaştıkları için artık Osmanlı Hükümetinin yapabileceği fazla bir manevra da kalmamıştır. Artık kaderine razı bir ruh hali ile savaşı en az hasarla atlatabilme umuduyla başladığı savaşta ağır bir hezimet ile karşılaşmıştır.

Sonuç

Habsburg Monarşisi Osmanlı ile en eski ve köklü ilişkileri olan devletlerden biri ve Osmanlı'nın Avrupa'daki en önemli rakiplerinden biri olarak uzun yıllar Osmanlı ile savaş ve barış süreçleri bağlamında diplomatik ilişkiler içinde olmuş, 19.yüzyıla kadar Rusya ile kurduğu ittifaklar yoluyla Osmanlı İmparatorluğunun Avrupa'daki topraklarından pay almaya çalışmıştır. 19.yüzyılda değişen Avrupa dengeleri içinde Habsburg hükümetleri Osmanlı Devleti'nin zayıflığından faydalanarak özellikle Balkanlara doğru yayılma stratejisini Alman yenilgisi sonrasında hayata geçirdiler. En önemli

⁵⁶ Haus, Hof-und Staatsarchiv Wien Politisches Archive XII Türkei, 1912.

hedef doğal liman kenti olan Selanik idi ve Avusturya Selanik ile Viyana'yı demiryolu ile birbirine bağlayarak bu stratejik hedefine ulaşmak üzere alt yapı çalışmalarına hız vermişti.

Osmanlı-Alman yakınlaşmasının yaşandığı ve Bağdat-Berlin Demiryolu projesinin hayata geçirildiği bir süreçte Makedonya Sorunu'nun uluslararası bir nitelik kazandığı aşamada İstanbul Büyükelçiliğine atanan M.Pallavicini oldukça zor bir dönemde görev yaptığı İstanbul'da özellikle 1908 Bosna ilhak sürecinde yükselen tepkiler ve boykot nedeniyle ciddi diplomatik sorunlarla uğraşmak zorunda kalmışsa da Balkan Savaşı öncesinde Alman ve Rus büyükelçilerin başkente geri çağrılmaları sonrasında kıdemli bir Büyük Güç diplomatı olarak saygı görmüştür. Özellikle Balkan Savaşı öncesindeki raporları ile hükümetine ve bağlı olduğu Dışişleri Bakanına yol göstermeye ve süreçleri doğru aktarmaya çalıştığı hatta zaman zaman hükümet veya bakanın görüşleri ile çelişme pahasına doğru bildiklerini söylemekten çekinmediği dikkate alındığında Pallavicini'nin önemli diplomatik özellikleri ve yetenekleri olduğunu kabul etmek gerekir.

Dünya Savaşı öncesi ve sırasında Osmanlı Devletinin Almanya ve Avusturya ile ittifak arayışı ve müttefiklik süreci Pallavicini'nin İstanbul'daki saygınlığını yükseltmiş ve konumunu güçlendirmiştir. Ancak savaşın müttefiklerce kaybedilmesi her iki imparatorluğun sonunu hazırladığı gibi Pallavicini'nin de İstanbul misyonunu sonlandırmıştır.

Özet:

M. Pallavicini, Makedonya Meselesi'nin uluslararası bir boyut kazandığı bir dönemde İstanbul Büyükelçiliği'ne atanmıştır. Pallavicini, Japonya mağlubiyetinin ardından Rusya'nın dikkatini yeniden Balkanlar'a çevirmeye başladığı ve aynı zamanda Osmanlı-Alman yakınlaşmasının somut bir örneği olan Bağdat-Berlin Demiryolu projesinin hayata geçirildiği bir dönemde göreve başlamıştır. 1908 Bosna ilhakı sürecinde özellikle artan tepkiler ve boykotlar nedeniyle İstanbul'da ciddi diplomatik sorunlarla başa çıkmak zorunda kalmış olmasına rağmen, Alman ve Rus elçilerinin Balkan Savaşı öncesinde ülkelerinin başkentlerine çağrılmalarından sonra da, önde gelen bir Düvel-i Muazzama diplomatı olarak saygı görmüştür.

Anahtar Kelimeler: Pallavicini, Balkanlar, Diplomasi, Osmanlı İmparatorluğu

Kaynakça

Arşiv ve Basın

- Genelkurmay ATASE*, BLH, 9-9-004-01
Haus, Hof-und Staatsarchiv Wien Politisches Archive XII Türkei, 1912
Tanin, “Balkan Tehlikesi”, 2 Şubat 1912
Times, “The Balkan Danger”, 18 January 1912

Kitap ve Makaleler

- Ahmad, Feroz, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Sonu”, *Osmanlı İmparatorluğunun Sonu ve Büyük Güçler*, Editör: Marian Kent, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999.
- Anderson, Matthew Smith, *Doğu Sorunu 1774-1923*, Çeviren İdil Eser, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001.
- Arslan, Erencan, *1906-1908 Bosna Krizi Bağlamında Osmanlı-Habsburg İlişkileri*, DEÜ Sosyal Bilimler Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2024.
- Baş, Ahmet İlker, “Serflik ve Bolşevik Devrimi Arasında Charykov’un İstanbul Yılları”, *Turkish Studies*, 2017-Volume 12 Issue 26: 21-40.
- Çelik, Bilgin, *İttihatçılar ve Arnavutlar*, İstanbul: Büke Yayınları, 2004
- Çelik, Bilgin, *Balkan İttifakı ve Osmanlı Diplomasisi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Çetinkaya, Y. Doğan, *1908 Osmanlı Boykotu, Bir Toplumsal Hareketin Analizi*, 3.Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2020.
- Hüseyin Kazım Kadri, *Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Hatıralarım*, Yay.Haz. İsmail Kara, İstanbul: İletişim Yayınları, 1991.
- Gawrych, G.W., *Hilal ve Kartal, Osmanlı Yönetimi, İslam ve Arnavutlar 1874-1913*, İstanbul: Selenge Yayınları, 2021.
- Kurtaran, Uğur, *Osmanlı-Avusturya Diplomatik İlişkileri (1526-1591)*, K. Maraş: Ukde Kitaplığı, 2009.
- Lee, S., *Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980*, 5. Baskı, İstanbul: Dost Yayınları, 2019.
- Osmanlı İmparatorluğu’nun Sonu ve Büyük Güçler*, Editör: Marian Kent, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999.
- Özyüksel, Murat, “Abdülhamit Dönemi Dış İlişkileri”, *Türk Dış Politikasının Analizi*, Derleyen: Sönmezoğlu Faruk, İstanbul: Der Yayınları, 1994.
- Sander, Oral, *Anka’nın Yükselişi ve Düşüşü-Osmanlı Diplomasi Tarihi üzerine bir Deneme*, Ankara: A.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1987.

- Tallon, James N., *The Failure of Ottomanism: The Albanian Rebellions of 1909-1912*, Chicago Illinois: The University of Chicago, 2012
- Tuncer, Hüner, *Osmanlı Avusturya İlişkileri (1789-1853)*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2008.
- Turan, Namık Sinan, *İmparatorluk ve Diplomasi Osmanlı Diplomasininin İzinde*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014
- Turan, Ömer, "II. Meşrutiyet ve Balkan Savaşları Döneminde Osmanlı Diplomasisi", *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*, Ankara: TTK, 1999.
- Ülman, Haluk, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Dış Politika ve Doğu Sorunu", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt I, 285.
- Waylet, Bonyar Jackh Ernst, *İmparatorluk Stratejileri*, İstanbul: Chivi yazıları Yayınları, 2004.
- Wheatcroft, A., *Kapıdaki Düşmen, Habsburg ile Osmanlı Mücadelesi*, İstanbul: Doğan Kitap, 2012.
- Yıldız, Yusuf, *Osmanlı-Habsburg İlişkileri, Kanuni-Şarlken-Busbecq*, Ankara: TTK, 2013.